

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE HUNGAROLOGIE
DEPARTAMENTUL DE ETNOGRAFIE ȘI ANTROPOLOGIE MAGHIARĂ**

**SCHIMBĂRI ECONOMICE ȘI SOCIALE ÎNTR-UN SAT NECOLECTIVIZAT ÎN
JUDEȚUL MUREȘ**

REZUMAT

Îndrumător științific: Prof. dr. POZSONY FERENCZ

Doctorand: NAGY ÁKOS

**Cluj-Napoca
2019**

Cuprins

1. INTRODUCERE	7
1.1. Obiective, ipoteze	9
2. COLECTIVIZAREA ÎN ȚĂRIILE BLOCULUI SOVIETIC	11
2.1. Uniunea Sovietică	13
2.2. Republica Democrată Germană	18
2.3. Ungaria.....	21
2.4. Cehoslovacia	27
2.5. Polonia	32
2.6. Bulgaria.....	38
2.7. Iugoslavia.....	43
2.8. Albania	45
3. TRANSFORMAREA SOCIALISTĂ A AGRICULTURII ÎN ROMÂNIA	47
4. CERCETAREA ETNOLOGICĂ ȘI ANTROPOLOGICĂ A COLECTIVIZĂRII DIN ROMÂNIA	64
5. SÂMBRIAȘ – PREZENTAREA TERENULUI	75
5.1. Istoria cercetării al așezării	79
6. ISTORIA SOCIALĂ SÂMBRIAȘULUI	82
6.1. Procese demografice	96
7. PROCESE ECONOMICE LA SÂMBRIAȘ.....	99
8. ISTORIA TENTATIVEI DE COLECTIVIZARE LA SÂMBRIAȘ	128
8.1. Rolul secretarului Sfatului Popular Antal Balla.....	144
8.2. Prelucrarea paiului	148
8.3. Creșterea animalelor pentru vânzare.....	155
8.4. Producția băuturilor spirtoase	157
9. NARATIVELE TENTATIVEI DE COLECTIVIZARE	162
10. DEZVOLTAREA VIEȚII CULTURALE DIN SÂMBRIAȘ DIN 1945 PÂNĂ AZI.....	189
12. Intervievați	192
13. BIBLIOGRAFIE ȘI SURSE.....	193
13.1. Bibliografie	193
13.2. Surse	218
14. ANEXE	219
14.1. Tabele	219
14.2. Interviuri	226
14.2.1. Lázár Miklós și Boldizsár Miklós.....	226
14.2.2. Benedek Mosoni și Sándor Balla.....	236
14.2.3. Veronka Orbán	247
14.2.4. Zsigmond Kiss	257
14.2.5. József Bereczki	264
14.2.6. Zsigmond Simó și Erzsébet Simó	281
14.2.7. Erzsébet Simó	296

14.2.8. József Balla	299
14.2.9. Erzsébet Simó	304
14.2.10. Károly Bakó, Ibolya Bakó și Gáspár Bakó	311

Cuvinte cheie: colectivizarea în România, transformarea socialistă a agriculturii, ruralitate schimbătoare, strategii de rezistență, strategii economice, agricultură tradițională, fenomene demografice, schimbări sociale, schimbări culturale, schimbarea modului de trai

În disertația de față am urmărit istoria socială și strategiile economice în secolul 20 într-un sat maghiar din județul Mureș, Sâmbriaș. Cele două domenii au fost masiv influențate de faptul că satul nu a fost colectivizat, ceea ce a avut consecințe particulare pe plan social și economic, care definește până azi viața de zi cu zi a localității.

Disertația este bazată pe interviuri realizate cu localnici, observări științifice, documente contemporane (presă, jurnale etc.) și surse arhivale (Arhiva Comunei Hodoșa, Serviciului Județean Mureș al Arhivelor Naționale, Arhiva Arhidiecezană de Alba Iulia - Arhiva de Colecție din Târgu Mureș). Toate acestea sunt analizate pe baza literaturii de specialitate din domeniul istoriei sociale și istoriei economice.

Scopul cercetării era analiza tentativei de colectivizare în Sâmbriaș și prezentarea consecințelor sociale, economice și culturale cauzate de necolectivizarea localității. S-a formulat întrebarea: oare acest statut particular de a fi necolectivizat era benefic sau mai mult un dezavantaj pentru satul respectiv? Care sunt strategiile economice alternative care luau naștere după colectivizarea eșuată și care sunt strategiile de agricultură care au supraviețuit sau s-au întărit tot din acest motiv? Ce situație socială și culturală specifică s-a produs în Sâmbriaș după ce localitatea a scăpat de colectivizarea care a transformat structura socială din majoritatea satelor din Ardeal? Aceste întrebări au fost analizate cu reflectare la datele localităților învecinate, fiindcă cercetarea cu acest caracter a Sâmbriașului se poate realiza numai într-un context regional.

Pentru a înțelege mai bine tentativa de colectivizare din Sâmbriaș, disertația de față începe cu prezentarea colectivizării din țările blocului sovietic și din România. După aceea urmează capitolul care descrie istoria cercetării antropologice și etnografice ale colectivizării din România. Capitolul care prezintă în general Sâmbriașul este urmat de enumerarea cercetărilor etnografice în satul respectiv. Pentru a înțelege mai bine tematica lucrării, era nevoie de descrierea satului (și regiunii) din punct de vedere istoric, social, demografic și economic. Aceste capitole sunt urmate de prezentarea procesului de colectivizare în Sâmbriaș. Aici pun accent pe rolul lui Antal Balla, secretarul Sfatului Popular din localitate, care a avut un rol important în evitarea colectivizării. Totodată prezint și strategiile economice consolidate sau nou formate (prelucrarea de pai, creșterea animalelor pentru vânzare, producția băuturilor spirtoase). Narativele legate de epocă și de tentativa de colectivizare și-au primit propriul capitol, urmat de capitolul care descrie evoluția vieții culturale din 1945 până-n zilele noastre.

Ipoteza era că păstrarea terenurilor agrare în posesia țăranilor și-a pus amprenta pe viața socială a satului: elementele culturii populare arhaice (intangibile și tangibile) din Sâmbriaș au supraviețuit parțial. Am analizat rolul situației specifice în viața socială și economică după schimbările din 1989. Presupuneam că colectivizarea eșuată a contribuit la obținerea unui avantaj economic, social și cultural (simțită până-n zilele noastre) față de satele învecinate colectivizate.

Acest statut specific, necolectivizat în primul rând a avut avantaje economice în cazul Sâmbriașului. Iar din acest motiv evoluția socială și culturală a satului a avut o orbită total diferită față de satele vecine care nu au scăpat de colectivizare. Până când aceste sate au avut probleme ca îmbătrânirea populației, emigrarea tinerilor, degradarea economică, socială și culturală, la Sâmbriaș viața socială și culturală era vie și activă (dar în cadrul și sub supravegherea strictă a politicii culturale socialiste).

Datorită necolectivizării modalitățile, strategiile și uneltele economice mai arhaice au supraviețuit și au fost folosite în continuare. Țăranii au continuat agricultura relativ liber pe terenurile proprii cu uneltele și animalele proprii. În gospodăriile colective producția se

desfășura după planurile centralizate, care nu luau în considerare circumstanțele locale. În satele ne colectivizate țărani au avut o libertate mai mare la acest nivel: ei conduceau gospodăriile și producțiile lor.

La Sâmbriaș lângă ramurile agriculturii tradiționale s-au născut sau s-au întărit strategii economice alternative. Așadar prelucrarea de pai, fabricarea pălăriilor din pai era o marcă a satului, iar creșterea animalelor pentru a le vinde la stat era o sursă importantă de venit. În timpul comunismului producția băuturilor spirtoase sau tăierea vitelor nu era permis, dar aceste practici au contribuit la bunăstarea localnicilor, dar și la mitul răspândit în satele colectivizate din regiune, care spunea că „Sâmbriașul este o mică Americă”.

Colectivizarea care a transformat structura socială din majoritatea satelor din Ardeal a fost evitată în cazul Sâmbriașului, ceea ce a creat o situație socială și culturală specifică. Aceasta a avut ca rezultat faptul că mai multe elemente ale culturii populare au supraviețuit. De exemplu claca de seceriș, folclorul, portul tradițional etc. Tezaurul folcloric bogat al satului a fost propagat de ansamblul folcloric care a devenit vestit și peste hotare.

Procesele demografice negative specifice satelor colectivizate au avut efecte minore în Sâmbriaș, tinerii au avut un rol important în munca agricolă desfășurată pe propriile terenuri, migrația spre orașe și în străinătate a devenit obișnuită și în masă numai după revoluția din 1989. Satul era caracterizat prin legături sociale puternice, localnicii se ajutau reciproc, erau atenți unii la alții, așadar Sâmbriașul nu s-a atomizat în acea măsură ca satele colectivizate.

În formarea evenimentelor din acea vreme a avut un rol important secretarul Sfatului Popular local Antal Balla. El a reușit să obțină un compromis cu puterea: în schimbul evitării colectivizării politica culturală socialistă a folosit valorile folclorice locale în scopurile sale. În acest mod au beneficiat ambele părți. Localnicii au scăpat de transformarea socialistă a agriculturii, iar puterea prezenta un sat, unde tradițiile prosperă, viața culturală este vie și în cadrul socialismului. Abilitatea bună de organizare a lui Antal Balla era prezentă la mai multe niveluri, căci el a avut un rol important în păstrarea și prezentarea pe scenă a folclorului local. Pentru putere aceasta a însemnat prezentarea culturii tradiționale țărănești, dar pentru localnici reprezenta întărirea culturii și identității naționale.

Statutul privilegiat al satului a influențat și viața economică și socială de după 1989, fiind ne colectivizat a obținut un avantaj față de localitățile vecine, care se simte și în zilele noastre. În Sâmbriaș migrația tinerilor și descompunerea structurii tradiționale de familie a început mai târziu. Viața culturală vie de pe vremuri a avut ca rezultat faptul că satul este vestit despre dansurile populare. Aceasta a contribuit și la dezvoltarea turismului rural: în fiecare an aici se organizează „Tabăra de muzică și dansuri populare Marosszék”, care atrage vizitatori și de peste hotare.

Prin cercetarea de teren, interviuri și statisticile analizate am constatat că problemele specifice zonelor rurale din România nu ocolesc Sâmbriașul. Migrația forței de muncă, sporul natural regresiv, îmbătrânirea populației și declinul economic sunt resimțite și în sat.

În disertația de față am analizat istoria socială și evoluția economică a Sâmbriașului prin perspectiva ne colectivizării satului. Situația periferică a satului, structura socială tradițională în final au avut ca rezultat faptul că localitatea și-a păstrat până azi caracterul etnic, religios și agrar specific. Pe lângă acestea satul a reacționat unitar la procesele macroeconomice din secolul 20, generate uneori prin forță și în mod artificial.

Bibliografie reprezentativă

ALBERT Ferenc

2000 Falu és modernizáció. *Erdélyi Múzeum* LXII. (3–4) 164–184.

ASSMANN, Jan

1999 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz Kiadó, Budapest.

BALLA Antal

1977 Együttesünk élete. *Művelődés* XXX. (11) 18–20.

1984 Színházi levél Jobbágytelkéről. *Művelődés* XXXVII. (4) 11.

BALLA Antal et alii

1961 Jobbágytelke falu keletkezése. In: *Székelyhodos község monográfiája*. Székelyhodos Község Levéltára, 2/1961, Instrucțiuni și circuli organe superioare, Székelyhodos, 3–5.

BARABÁS László

1978 A jobbágytelki jóság. *Művelődés* XXXI. (11) 32–34.

BARÁTH Magdolna

2015 A szovjet parasztság tragédiája: kollektivizálás és „kuláktalanítás”. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában*. Magyar Történelmi Emlékek. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 325–334.

BAUERKÄMPER, Arnd

2009 Agrártörténet és agrártársadalom az NDK-ban. A kollektivizálás a közvetlen tapasztalat, az emlékezet és a történetírás metszéspontján. *Korall* 10. (36) 85–101.

BAUSINGER, Hermann

1988 Constructions of life. In: Hofer Tamás – Niedermüller Péter (szerk.): *Life history as cultural construction. Proceedings of the IIIrd American-Hungarian Folklore Conference held in Budapest, 16-22 August, 1987*. MTA Néprajzi Kutatóintézete, Budapest, 477–490.

BODÓ Julianna

2004 „Így kollektivizáltak minket...” *Kulturális antropológiai elemzés két székelyföldi településről*. (Helyzet Könyvek.) KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja – Pro-Print Könyviadó, Csíkszereda.

CĂTĂNUȘ, Dan – ROSKE, Octavian

2000 *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică, vol. I: 1949–1953*. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București.

2005 *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică, vol. II: 1953–1956*. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București.

CONQUEST, Robert

1986 *The Harvest of Sorrow. Soviet Collectivization and the Terror-Famine*. Oxford University Press, New York–Oxford.

CSÁKI Árpád – PÁL-ANTAL Sándor (közéteszi)

2014 *Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1864–1865. Székelyföld és térsége III. Maros megye*. Országos Széchényi Könyvtár – Székely Nemzeti Múzeum, Budapest–Sepsiszentgyörgy.

CSUCSUJA István – BATHORY Lajos – MÁTHÉ András – NAGY Róbert

2011 A Románia területén végbement gazdasági fejlődés a 20. században. In: BENEDEK József (szerk.): *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 79–126.

DEMETER Gábor

- 2015 A bolgár kollektivizálás ellentmondásai. In: HORVÁTH Sándor – Ö. KOVÁCS József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában*. Magyar Történelmi Emlékek. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 383–393.
- EGYED Ákos
1981 *Falu, város, civilizáció. Tanulmányok a jobbágyfelszabadítás és a kapitalizmus történetéből Erdélyben 1848–1914*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
2010 Erdély 1848–1849. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.
- FEKETE DEÁK Ildikó
2016 „Rejtett ellenállás.” A kollektivizálás Székelyföldön lezajlott folyamatáról. *Új nézőpont* 3. (3–4) 29–39.
- FÉL Edit – HOFER Tamás
1997 *Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban*. Balassi Kiadó, Budapest.
- FURU Árpád
2013 *Nyárádmente népi építészet*. (Kézirat.)
2017 A kistáji sajátosságok változásai Nyárádmente népi építészetében a 18–20. század között. *Erdélyi Múzeum* LXXIX. (2) 91–114.
- GAGYI József
2004 *A krízis éve a Székelyföldön*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
2005 Tata és társai. A második világháború utáni hatalomváltás, az új vezetők és a közösség egy székelyföldi faluban. In: Bárdi Nándor (szerk.): *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 17–63.
2006a Társadalomszerkezeti, életmódbeli változások Csíkfalva községben (1945–1989). *Korunk* 17. (6) 42–50.
2006b A szocializmus győzelme falun... A kollektivizálás vége a Székelyföldön – meg ami közvetlenül utána következett. *Székelyföld* X. (1) 175–194.
2007 *Földosztók, önellátók, gyarapodók. A dekollektivizáció emberei*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
2009 *Fejezetek Románia huszadik századi társadalomtörténetéhez*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
2018 *Aki tudta, vitte. Lopás, közösség, társadalom*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe
1962 Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii prezentat la Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale. 27 aprilie 1962. In: Uó: *Articole și cuvîntări iunie 1961–decembrie 1962*. Editura Politică, București, 287–335.
- GYÁNI Gábor
2000 *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- HANN, Chris – SÁRKÁNY, Mihály
2003 The Great Transformation in rural Hungary: Property, life strategies and living standards. In: Hann, Chris – The "Property Reactions" Group (eds.): *The Postsocialist Agrarian Question*. (Halle Studies in the Anthropology of Eurasia 1) LIT Verlag, Münster, 117–141.
- HORVÁTH Gergely Krisztián
2019a Kommunista agrárpolitika és a kollektivizálás első hulláma Magyarországon 1. rész. *Magyar Szemle*. Új folyam XXVIII. (1–2) (Forrás: http://www.magyarszemle.hu/cikk/20190222_kommunista_agrarpolitika_es_a_kollektivizalas_első_hullama_magyarországon_1_rész; utolsó elérés időpontja: 2019. június 13.)
2019b A Kádár-kormány és a kollektivizálás második hulláma 2. rész. *Magyar Szemle*.

Új folyam XXVIII. (3–4) (Forrás:
http://www.magyar szemle.hu/cikk/20190424_a_kadar-kormany_es_a_kollektivizalas_masodik_hullama_2_resz; utolsó elérés időpontja: 2019. június 13.)

HORVÁTH István

2016 Internal migration transition in Romania? *Regional Statistics* VI. (1) 42–53.

HORVÁTH Sándor

2015 In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Az erőszak államosítása és a kollektivizálás – kutatási problémák és keretek*. Magyar Történelmi Emlékek. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 9–27.

IMREH István

1979 *Erdélyi hétköznapok. Társadalom- és gazdaságtörténeti írások a bomló feudalizmus időszakáról*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

JAKAB Albert Zsolt – VAJDA András

2019 A vidék változó képe Erdélyben. In: Uők (szerk.): *Változó ruralitások. A vidékiségi mai formái*. (Kriza Könyvek, 45.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 7–10.

KÁDÁR Kincső – TÍMÁR Krisztina

2008 „– S ezt a rengeteg pálinkát ki issza meg? – Há' én s te.” A pálinka társadalomban betöltött szerepeiről. In: Ilyés Sándor – Jakab Albert Zsolt – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Lenyomatok 7. Fiatal kutatók a népi kultúráról*. (Kriza Könyvek, 31.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 151–171.

KESZEG Vilmos

2002 Homo narrans. In: Uő: *Homo narrans. Emberek, történetek és kontextusok*. (Ariadné könyvek.) KOMP-PRESS Kiadó – Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 5–27.

2010 Lokális történelmek. In: *Romániai Magyar Lexikon*. (Forrás: <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=10>; utolsó elérés időpontja: 2019. május 15.)

2011a *A történetmondás antropológiája. Egyetemi jegyzet*. (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek, 7.) Kriza János Néprajzi Társaság – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvár.

2011b A történetmondás funkciói a 20. században. In: KESZEG Vilmos – SZALMA Anna-Mária (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 19. A 20. század (biografikus) történetei*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 15–25.

KIDECKEL, David A.

1982 The Socialist Transformation of Agriculture in a Romanian Commune, 1945–62. *American Ethnologist* 9. (2) Economic and Ecological Processes in Society and Culture. 320–340.

KLIGMAN, Gail – VERDERY, Katherine

2011 *Peasants Under Siege The Collectivization of Romanian Agriculture, 1949–1962*. Princeton University Press, Princeton–Oxford.

KÓS Károly

1976 A nyáradszeredai nagyvásárok. In: Uő: *Tájak, falvak, hagyományok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 362–365.

KÓSA László

1970 „Búza szükségben felsegálló jegyzések.” A burgonya a magyarországi táplálkozásban a XVIII. század végén és a XIX. század elején. *Ethnographia* LXXXI. (2–4) 363–375.

1980 *A burgonya Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

KOTICS József

2001 Paraszti méhészet. In: Paládi-Kovács Attila (főszerk.): *Magyar Néprajz II*.

- Gazdálkodás*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 89–103.
- 2006 *Gazdasági stratégiák és magatartások. A tradicionális gazdálkodói mentalitás továbbélése mai gazdálkodási formákban*. Ethnica, Debrecen
- KOVÁCH Imre
- 2003 A magyar társadalom „parasztalanítása” – európai összehasonlításban. *Századvég* VIII. (28) 41–65.
- 2012 *A vidék az ezredfordulón. A jelenkori magyar vidéki társadalom szervezeti és hatalmi változásai*. Argumentum Kiadó – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai Intézet), Budapest. (Forrás: <http://mek.niif.hu/12700/12727/12727.pdf>; utolsó elérés időpontja: 2018. november 10.)
- KOVÁCS József, Ö.
- 2012 *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete (1945–1965)*. Korall, Budapest.
- 2013 A paraszti társadalom magyarországi felszámolása és az elfojtott emlékezet. *Korunk* 24. (10) 31–37.
- 2015 Állami erőszak, paraszti társadalom, kollektivizálás – kutatási kérdések és válaszok. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában*. (Magyar Történelmi Emlékek.) MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 29–48.
- KOZMA Ferenc
- 1879 *A Székelyföld közgazdasági és közmívelődési állapota*. Székely Mívelődési és Közgazdasági Egylet – Franklin-Társulat, Budapest.
- LÁSZLÓ Márton
- 2005b Kollektív gazdaság-ellenes akciók Maros tartományban, 1950–1951. In: BÁRDI Nándor (szerk.): *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években – Tanulmányok*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 199–272.
- 2009 A kollektivizálás menetrendje és modelljei Székelyföldön. *Korall* 10. (36) 55–84.
- 2011 *Új Élet véráldozattal. Kulákgyilkosságok Maros megyében*. (Forrás: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=15312>; utolsó elérés időpontja: 2019. május 2.)
- 2014 Kollektivizálás a Székelyföldön. *Valóság* 57. (5) 58–80.
- LOVAS KISS Antal
- 2006 *Piaci túlélés – kisüzemi lavírozás. A rendszerváltozás gazdálkodásra gyakorolt hatásának néprajzi vizsgálata Dél-Biharban*. Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke, Debrecen.
- LUKÁCS B. György
- 2015 Kollektivizálás a szocialista Jugoszláviában (1949–1953). In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában*. (Magyar Történelmi Emlékek.) MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 375–381.
- MÁTHÉ János
- 2008 *Magyarhermány kronológiája (1944–1964)*. Közreadja László Márton. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- MIHĂILESCU, Vintilă
- 2008 A New Festival for the New Man: The Socialist Market of Folk Experts during the 'Singing Romania' National Festival. In: Mihăilescu, Vintilă – Iliev, Ilia – Naumović, Slobodan (eds.): *Studying Peoples in the People's Democracies II: Socialist Era Anthropology in South-East Europe*. Lit Verlag, Berlin, 55–80.
- MITROVITS Miklós
- 2015a A lengyel kollektivizálási kísérlet sikertelensége: okok és következmények. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a*

kommunista diktatúrában. (Magyar Történelmi Emlékek.) MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 335–347.

2015b Csehszlovákia: egy „sikerés” kollektivizálás története. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában.* (Magyar Történelmi Emlékek.) MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 357–366.

NAGY Ákos

2015a Gazdasági és társadalmi változások egy nem kollektivizált maroszeői faluban. In: Novák Anikó (szerk.): *Párhuzamok vonzásában. A Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégiuma 2015. évi PhD-konferenciájának tanulmányaiból.* Pécs, 2015. március 7. Balassi Intézet – Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 204–225.

2015b A jobbágytelki kollektivizálási kísérlet időszaka. Visszaemlékezések és beszédmodok. In: Kerti József – Keszeg Vilmos (szerk.): *Szövegek, folyamatok, események. A kolozsvári Hungarológiai Tudományok Doktori Iskola tanulmányai.* (Egyetemi füzetek, 27.) Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár, 185–206.

2017a A jobbágytelki kollektivizálás története. *Korunk* XXVIII. (1) 50–58.

2017b A hatalom bosszúja? Jobbágytelki narratívumok egy kultúrverseny kapcsán. In: NOVÁK Anikó (szerk.): *Kölcsönös átszövődések. A Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégiuma 2016. évi PhD-konferenciájának tanulmányaiból Debrecen, 2016. március 4.* Külgazdasági és Külügyminisztérium, Budapest, 212–224.

2019 Szocialista urbanizáció és ruralitás. Kollektivizálás és városrendezési kísérletek. In: Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Változó ruralitások. A vidékiség mai formái.* (Krizsa Könyvek, 45.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 153–166.

NEMÉNYI Ágnes

1997 *Erdélyi falvak – gazdasági, szociális struktúrák és folyamatok.* Alsand Kiadó, Kolozsvár.

NIEDERMÜLLER Péter

1994 Paradigmák és esélyek avagy a kulturális antropológia lehetőségei Kelet-Európában. *Replika.* (13–14) 89–129.

OPREA, Marius

2005 „Transformarea socialistă a agriculturii”: asaltul final, 1953–1962. In: Dobrinu, Dorin – Iordachi, Constantin (ed.): *Țărănimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949–1962).* Editura Polirom, Iași, 83–112.

OLÁH Sándor

1998a A hatalomgyakorlás intézményei és eszközei az ötvenes évek székely falusi társadalmában. In: Bodó Julianna (szerk.): *Fényes tegnapunk. Tanulmányok a szocializmus korszakáról.* (Helyzet Könyvek.) Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 81–100.

1998b Egy „előrenéző” ember. In: Bodó Julianna (szerk.): *Fényes tegnapunk. Tanulmányok a szocializmus korszakáról.* (Helyzet Könyvek.) Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 127–144.

2001 *Csendes csatátér. Kollektivizálás és túlélési stratégiák a két Homoród mentén (1949–1962).* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

2004 *Falusi láttelepek (1991–2003).* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

2008 *Kivizsgálás. Írások az állam és a társadalom viszonyáról a Székelyföldön, 1940–1989.* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

PALÁDI-KOVÁCS Attila

1993 *A magyarországi állattartó kultúra korszakai. Kapcsolatok, változások és történeti rétegek a 19. század elejéig.* MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest.

POZSONY Ferenc

2000 Öregek Erdély változó társadalmában. In: Cseri Miklós – Kósa László – T. Bereczki Ibolya (szerk.): *Paraszti múlt és jelen az ezredfordulón. A Magyar Néprajzi Társaság 2000. október 10–12. között megrendezett vándorgyűlésének előadásai.* Magyar Néprajzi Társaság – Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 737–744.

2008 Etnikai és demográfiai folyamatok Zabolán. In: Kinda István – Pozsony Ferenc (szerk.): *Orbaiszék változó társadalma és kultúrája.* (A Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum kiadványai, I.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 237–271.

2011 Páva társadalomtörténete (1567–2010). In: Jakab Albert Zsolt – Pozsony Ferenc (szerk.): *Páva. Tanulmányok egy orbaiszéki faluról.* (A Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum kiadványai, II.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 9–56.

2014 A székely társadalom kutatása. In: Keszeg Vilmos – Szász István Szilárd – Zsigmond Júlia (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 22. Néprajzi intézmények, kutatások, életpályák.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 41–93.

SAMPSON, Steven

1982 Rich Families and Poor Collectives: The Second Economy in Romania. *Bidrag til Östatsforskning* 11. (1) 34–43.

1986 The Informal Sector in Eastern Europe. *Telos* 66. (1985–86) 44–66.

SÁRKÁNY Mihály

1978 A gazdaság átalakulása. In: Bodrogi Tibor (szerk.): *Varsány. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu társadalomrajzához.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 63–150.

SCHÖNE, Jens

2005 *Die Landwirtschaft der DDR 1945–1990.* Landeszentrale für politische Bildung Thüringen, Erfurt.

SELMECZI KOVÁCS Attila

2001 Szántóföldi kapáskultúrák. In: Paládi-Kovács Attila (főszerk.): *Magyar Néprajz II. Gazdálkodás.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 434–462.

SJÖBERG, Örjan

2014 “Any Other Road Leads Only to the Restoration of Capitalism in the Countryside:” Land Collectivization in Albania. In: Iordachi, Constantin – Bauerkämper, Arnd (eds.): *The Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe: Comparison and Entanglements.* Central European University Press, Budapest, 369–398.

SLACHTA Krisztina

2015 A „szocialista mezőgazdaság” kialakítása és működése az NDK-ban. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában.* (Magyar Történelmi Emlékek.) Értekezések. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 349–355.

SZABÓ Á. Töhötöm

2006 Morális elvek az erdélyi falusi gazdálkodásban. *Tabula* IX. (2) 187–212.

2009 *Kooperáló közösségek. Munkavégzés és kapcsolatok a falusi gazdálkodásban.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2013 *Gazdasági adaptáció és etnicitás. Gazdaság, vidékiség és integráció egy erdélyi térségben.* Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

2014 Economic Regimes, Local Worlds and the Changing Meanings of Work in Rural Transylvania. *Südosteuropa* 62. (4) 457–478.

SZABÓ Enikő

1998 Kalapkötés Jobbágytelkén. *Néprajzi Látóhatár* VII. (3–4) 32–49.

SZABÓ Magdolna, N.

2006a Adatok az alakor (*Triticum monococcum* L.) székelyföldi termesztéséhez. In: *Múzeumi kutatások Csongrád megyében 2005*. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 267–277.

2006b Szalmakalap egykor és ma. Adatok a Székelyföld szalmafeldolgozó háziiparához. In: *Acta (Siculica). A Székely Nemzeti Múzeum és a Délkeleti Intézet évkönyve*. 2006/1–3. Sepsiszentgyörgy, 53–72.

TAKÁCS Péter (szerk.)

2001a *Marosszék parasztvallomásai 1820-ból*. (Források Erdély Történetéhez, 2. (A.)) Erdély-történeti Alapítvány, Debrecen.

2001b *Marosszék parasztvallomásai 1820-ból*. (Források Erdély Történetéhez, 2. (B.)) Erdély-történeti Alapítvány, Debrecen

TAMÁSNÉ SZABÓ Csilla

1995 A jobbágytelki népviselet. *Néprajzi Látóhatár* IV. (3–4) 61–73.

2018 A Maros megyei Jobbágytelke helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* LXII. (1) 73–77.

TISMĂNEANU Vladimir (szerk.)

2006 *Raport final*. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, București

(Forrás:

https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/RAPORT%20FINAL_%20CADCR.pdf; utolsó elérés időpontja: 2019. április 17.)

VAJDA András

2019 Falusi közösségek, változó életterek, átalakuló lokalitások. In: Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Változó ruralitások. A vidékiség mai formái*. (Krizsa Könyvek, 45.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 11–29.

VARGA E. Árpád

1998 *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I. Kovászna, Hargita és Maros megye. Népszámlálási adatok 1850–1992 között*. Teleki László Alapítvány, Pro-Print Könyvkiadó, Budapest-Csíkszereda, 393–394.

2002 *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I. Kovászna, Hargita és Maros megye. Népszámlálási adatok 1850–2002 között*. (Forrás: <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm>)

VERES Valér

2011 Népeség és népesedés (IV. fejezet). In: Benedek József (szerk.): *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 127–167.

VIOLA, Lynne

1996 *Peasant Rebels Under Stalin. Collectivization and the Culture of Peasant Resistance*. Oxford University Press, New York–Oxford.

2014 Collectivization in the Soviet Union: Specificities and Modalities. In: Iordachi, Constantin – Bauerkämper, Arnd (eds.): *The Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe: Comparison and Entanglements*. Central European University Press, Budapest, 49–77.

VIOLA, Lynne – DANILOV, V. P. – IVANITSKII, N. A. – KOZOLOV, Denis (eds.)

2005 *The War Against the Peasantry. 1927–1930 The Tragedy of the Soviet Countryside*. Yale University Press, New Haven–London.